

Marcin Choczyński

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-6636-9025

DOI <https://doi.org/10.21697/ucs.2021.27.1.08>

Rozwój i perspektywy „Uniwersyteckiego Czasopisma Socjologicznego” / „Academic Journal of Sociology” w optyce kontynuacji i innowacji prac redakcyjnych

Funkcjonowanie na współczesnym rynku wydawnictw naukowych nie jest łatwe – różnego rodzaju przeszkody i ograniczenia formalne, połączone ze stale rosnącymi wymaganiami oraz technicznymi innowacjami, sprawiają, że praktycznie każda inicjatywa wydawnicza okupiona jest dużym zaangażowaniem i koniecznością poświęcenia na tę czynność znacznego czasu pracy. Warto dodać, że wydawanie czasopisma naukowego jest poważnym zobowiązaniem i jednocześnie powinnością – nakład pracy przy każdym numerze i zaangażowanie wielu osób w publikację zeszytu (redaktorów prowadzących, autorów, recenzentów, tłumaczy, korektorów, sekretarza czasopisma, składaczy tekstu i drukarzy) powoduje, że taka procedura jest na pewno bardziej wymagająca od wydania np. pojedynczej pracy pod redakcją naukową. Z drugiej jednak strony w pracy kolegium redakcyjnego jak w soczewce widać całą złożoność naukowych tekstów – konieczność ich wielostronnego sprawdzenia (recenzji) oraz doprowadzenia do estetycznego standardu redakcyjnego. Wszystko to owocuje na pewno lepszym zrozumieniem nauki sensu *stricto*, doskonaleniem umiejętności sporządzania tekstów naukowych i dotarcia do specyfiki danego obszaru poznawczego, wyrażonego w różnych dyscyplinach wiedzy.

Nadchodzący 2022 rok będzie ważnym etapem funkcjonowania „Uniwersyteckiego Czasopisma Socjologicznego, / „Academic Journal of Sociology” (UCS), gdyż właśnie w tym czasie przypadnie piętnasta rocznica wydania pierwszego numeru. Będzie to zatem okazja do refleksji i podsumowań, a także spostrzeżeń, które nagromadziły się na przestrzeni tych lat. Istotna wydaje się w tym kontekście moja obecność w gronie kolegium redakcyjnego – byłem bezpośrednim, naocznym świadkiem zmian i przeobrażeń, jakie zachodziły w naszym periodyku. Biorąc pod uwagę mój udział w powstaniu wielu numerów czasopisma – z racji zajmowania pozycji sekretarza redakcji (a sześciu nadzorowanych osobiście, jako redaktor lub współredaktor wydania) – mogę w tym miejscu podzielić się kilkoma refleksjami na temat pragmatyki funkcjonowania UCS, „życia codziennego” kolegium redakcyjnego, które nieustannie musi podejmować nowe wyzwania. Czas funkcjonowania czasopisma zmusza też do przemyślenia ogólnego kierunku rozwoju piśmiennictwa naukowego – nie tylko w polskich warunkach, ale również w globalnych odniesieniach, związanych przede wszystkim z wolnym dostępem, najczęściej w tzw. formule *open access*, i wyodrębnianiem metadanych każdego opublikowanego tekstu, co ułatwia jego identyfikację i rozpoznawalność czasopisma jako pewnej marki.

Przede wszystkim prowadzenie czasopisma naukowego – druku ciągłego, periodyku – stanowi intelektualną przygodę, przynosi niebywały rozwój kapitałów społecznych (korespondencja z autorami i recenzentami) oraz pozwala na doskonalenie się w warsztacie pisarza. Ważny jest też ten kronikarski wymiar pracy – świadomość tego, czego się dokonało na przestrzeni lat, podejmowanych inicjatyw, szukania nowych perspektyw rozwoju oraz wychodzenia do czytelnika, proponowanie mu nowoczesnego czasopisma naukowego, które może być lekturą nie tylko w kręgach akademickich, ale również np. w organach administracji publicznej czy też w organizacjach pozarządowych.

Prowadzenie prac redakcji periodyku wymaga na pewno czasowej koordynacji – trzeba z wyprzedzeniem planować poszczególne etapy pracy, podobnie zresztą jak przy procesie badawczym. Zbieranie tekstów, ich wstępna ocena, później recenzje, poprawki autorów i korekta językowa, wreszcie łamanie tekstu i druk gotowego materiału oraz zamieszczanie go w wielu bazach danych (w macierzystym wydawnictwie i całkowicie zewnętrznych) – składają się na codzienność każdej redakcji i powtarzają się cyklicznie przy każdym wydaniu. Praca ta uzmysławia, jak wiele wysiłku organizacyjnego trzeba włożyć w sprawny przebieg procedury wydawniczej, aby nie było przestojów i nadmiernych odstępów między kolejnymi wydaniami. Nie wszystko

też jest bezpośrednio zależne od redakcji, gdyż praca naukowa to z zasady twórczość swobodna, której nie da się zamknąć w kategoryczne ramy czasowe czy też sprowadzić do mechanicznego procesu technologicznego.

UCS, podobnie jak inne periodyki socjologiczne, musi spełnić określone standardy wydawnicze, które pozwalają na instytucjonalizację pisma w środowisku nauk społecznych oraz zwiększają jego rozpoznawalność. Od samego początku czynione były zresztą starania, aby zachować ciągłość kontaktu ze specjalistami w poszczególnych dziedzinach socjologii, powołując ich na recenzentów lub zapraszając do udziału pracach Rady Naukowej czasopisma. Działania te należy uznać za udane, gdyż z rozmów członków redakcji z przedstawicielami innych ośrodków akademickich wynika, że UCS jest rozpoznawalnym periodykiem. Zresztą do członków Rady Naukowej zawsze wysyłane były wersje papierowe czasopisma, zgodnie z podziałem egzemplarzy na te przeznaczone na potrzeby redakcji. Buduje to niewątpliwie rodzaj kapitału społecznego, promocję marki UCS i zapamiętanie chociażby unikalnych okładek, wyglądu czasopisma, jego charakterystycznego formatu i przede wszystkim tematyki artykułów publikowanych w każdym wydaniu.

Przy planowaniu nowych ram strategii naukowej i wydawniczej naszego czasopisma warto – z okazji nadchodzącego jubileuszu – przyjrzeć się początkom i procesom zmian, jakie zachodziły na przestrzeni lat i wpływały na wciąż rosnącą, permanentną profesjonalizację działań redakcji. Działania te mają przede wszystkim znaczenie praktyczne – wprowadzone innowacje sprawdzają się w pragmatyce funkcjonowania czasopisma, wpływają na większą biegłość w sprawach redakcyjnych praktycznie każdej osoby zaangażowanej w tworzenie periodyku.

Rys historyczny UCS

„Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne” / „Academic Journal of Sociology” zadebiutowało w 2007 r. i początkowo wydawane było jako rocznik. Pierwsze osiem numerów (2007–2013) zostało wydanych wyłącznie w formie elektronicznej, a całość prac redakcyjnych, koordynowanych przez redaktora naczelnego – Pawła Ruszkowskiego – wzięli na siebie pracownicy naukowcy ówczesnych Instytutów Socjologii i Politologii istniejących na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych UKSW. Warto dodać, że od samego początku ciężar prac redakcyjnych wzięli na siebie młodzi pracownicy obu jednostek naukowych (m.in. Marcin Zarzecki, Tomasz M. Korczyński, Rafał Wiśniewski, Paweł Matuszewski). Zespół wspierany był także przez doświadczonych profesorów (m.in. Andrzeja Wójtowicza, Piotra Mazurkiewicza, Hannę Podedworną, Władysława Majkowskiego i in.). Tę zasadniczą ideę współpracy doświadczonych badaczy z młodymi adeptami sztuki akademickiej redakcja UCS kontynuuje również współcześnie, gdyż owocuje ona bardzo dobrymi rezultatami. Część osób z pierwszego składu kolegium i rady naukowej czasopisma współpracuje z nim aktywnie (np. w charakterze recenzentów) do dziś.

Od roku 2014 (a dokładniej od numeru 9.) stanowisko redaktora naczelnego objął Sławomir H. Zaręba, co wiązało się ze zdynamizowaniem działań na polu redakcyjnym oraz organizacyjnym, biorąc pod uwagę wciąż rosnące wymagania stawiane czasopismom naukowym, głównie poprzez parametryzację praktycznie całego tego obszaru. W okresie nadzoru nad UCS Sławomira H. Zaręby udało się opublikować łącznie 16 zeszytów (od 9. do 25.), w ramach których sporządzono ogółem 168 tekstów – 109 recenzowanych artykułów (w tym 6 jako tzw. próby i debiuty), 15 raportów (komunikatów) postbadawczych, 7 sprawozdań oraz 36 recenzji. Dwa zeszyty (16. i 25.) opublikowano w całości w języku angielskim, natomiast numery 11. oraz 19. składały się zarówno z tekstów polskich, jak i angielskich. W gronie autorów występują uznani twórcy afiliowani w zagranicznych ośrodkach naukowych (m.in. Margaret S. Archer czy Dominique Bouchet) – w sumie takich osób było 12. Oprócz nich w znakomitej liczbie przeważają autorzy polscy z zewnątrz do UKSW ośrodków akademickich. Warto zaznaczyć, że właściwie w każdym wydaniu kolegium redakcyjne odrzucało przynajmniej jeden tekst, który został zgłoszony – dało to liczbę kilkunastu tekstów z przynajmniej jedną negatywną recenzją skutkującą nieprzyjęciem materiału do druku.

Ważną część dorobku UCS stanowią teksty debutantów (publikowane przeważnie w dziale *Próby i debiuty*), trzeba w tym miejscu przypomnieć, że ogółem było ich 6. Warto też uzmysłowić sobie, że niektóre recenzje oraz sprawozdania publikowane na łamach czasopisma również były pionierskimi tekstami adeptów nauki akademickiej. Stąd też warto podkreślać, że nasze czasopismo daje szansę debiutu i sprawdzenia się

w naukowym piśmarstwie poprzez doskonalenie swojego warsztatu. Wiadomo powszechnie, że debiutanci nie mają jeszcze tak rozwiniętego i klarownego warsztatu piśarskiego, stąd pierwsze próby mające formę artykułów, sprawozdań czy recenzji są jak najbardziej wskazane.

Forma papierowa i elektroniczna platforma czasopism UKSW

Od 2014 r. i numeru 9. UCS ukazuje się nieprzerwanie w formie zarówno papierowej, jak też elektronicznej. Wszystkie poprzednie numery funkcjonowały wyłącznie jako e-wydania. W momencie powołania UCS instytucją wydającą był Instytut Socjologii UKSW, następnie Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW. Zmieniło się to właśnie od 2014 r. i pierwszych numerów publikowanych zarówno w formie elektronicznej, jak i tradycyjnej – papierowej. Początkowo wydawcą tych wersji była oficyna Kontrast, natomiast od numeru 14. (2016) procedurę publikacji przejęło Wydawnictwo Naukowe UKSW. Działanie takie pozwoliło na ściślejsze związanie samego periodyku ze środowiskiem akademickim uczelni, pozwoliło także na pełniejsze egzystowanie na rynku wydawniczym, chociażby przez kanały dystrybucji i sprzedaży.

Aktualny wydawca od samego początku wprowadza innowacje i zmiany w publikacji periodyku, np. stale udoskonalaną platformę czasopism UKSW (prowadzoną przez specjalistyczną firmę LIBCOM – tzw. *open journals system* – ojs), gdzie swoje strony mają poszczególne redakcje czasopism uniwersyteckich. Umieszczenie UCS na platformie spowodowało jeszcze większą rozbudowę funkcjonalności działań redakcji, m.in. poprzez złożoną witrynę czasopisma, gdzie zamieszczone są wszelkie informacje (treści aktualne i archiwalne, zasady publikacji, dane kontaktowe, wymagania etyczne). Również autorzy mogą bezpośrednio przez stronę przysłać propozycje tekstów i komunikować się z redakcją. Niezwykle ważne jest także wdrożenie standardu *open source* i *open access*, gdyż wszystkie dostępne numery UCS są bezpłatne i opierają się na stosowaniu licencji niewyłącznej, zakładającej wydawanie artykułów na podstawie licencji *creative commons* CC-BY-ND 4.0. Z kronikarskiego obowiązku należy przypomnieć, że obecna strona czasopisma (<https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/ucs>) jest już trzecią z kolei witryną periodyku w sieci. Obrazuje to troskę redakcji o właściwą ekspozycję czasopisma w internecie oraz dostosowanie do wymogów informatycznych obecnej rzeczywistości, np. możliwość korzystania z niej na urządzeniach mobilnych.

Zamieszczanie tekstów na platformie pozwala również na wprowadzenie wielu nowych funkcjonalności, takich jak np. eksponowanie tytułu, streszczenia, słów kluczowych (zarówno w języku polskim, jak i angielskim) oraz bibliografii. Zamieszczanie tych metadanych, podobnie jak w bazach zewnętrznych, o których będzie jeszcze mowa, pozwala na widoczność zasobów w internecie, wpływając na rozpoznawalność czasopisma i szybkość dotarcia do jego repozytorium. Ważnym działaniem jest też możliwość prowadzenia strony w tzw. językach kongresowych (angielski, niemiecki, rosyjski), co pozwoli przybliżyć UCS czytelnikowi zagranicznemu. Warto zaznaczyć, że wszystkie działania archiwizacyjne podejmuje kolegium redakcyjne, w tym przede wszystkim sekretarz redakcji.

Dbłość o formę papierową i jakość językową całego przedsięwzięcia spowodowała, że redakcja zawsze korzysta z pomocy edytorów języka polskiego, którzy dokonują dokładnej korekty językowej każdego przeznaczanego do publikacji tekstu, czyli oprócz recenzowanych artykułów również pozostałych materiałów. Korekta językowa jest dwustopniowa – najpierw edytor pracuje z poszczególnymi autorami, a później dokonuje jeszcze sprawdzenia (rewizji) wersji po złamaniu tekstu, na próbnych wydrukach z drukarni. Taka procedura w największym stopniu pozwala na eliminację błędów językowych i pomyłek drukarskich.

Eksport metadanych UCS do baz zewnętrznych

Jeszcze przed faktycznym przystąpieniem do platformy czasopism UKSW zespół kolegium redakcyjnego UCS podejmował z sukcesem próby eksportu metadanych bibliologicznych treści czasopisma do zewnętrznych baz. Sukcesywnie kolejne bazy udostępniały zasoby UCS w internecie; są to m.in.: Index Copernicus International (ICI Journals Master List); Central and Eastern European Online Library (CEEOL); The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH) oraz Polska Bibliografia Naukowa (PBN) i BazHum – jedna z pierwszych baz grupujących czasopisma naukowe z zakresu humanistyki i nauk

społecznych. Swego czasu kolegium redakcyjne opracowało także dane na potrzeby tzw. Pol-indexu, obecnie włączonego w zakres Polskiej Bibliografii Naukowej (PBN), gdzie UCS ma swoje miejsce.

W najbliższej przyszłości konieczne wydaje się dołączenie do zasobu baz referencyjnych, wskazywanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, takich jak Scopus, ERIH PLUS oraz Web of Science i DOAJ. Biorąc pod uwagę doświadczenie redakcji w archiwizacji treści czasopisma, taka praktyka wydaje się naturalną kolejną rzeczą. Wszystkie bazy zamieszczające metadane czasopisma powodują wzrost jego widzialności w sieci, co odzwierciedla się w liczbie cytowań, nawiązań, pobrań artykułów i przede wszystkim odwiedzeń danej strony z tekstem, traktowanych jako jego przeczytanie przez internautów.

Bazy metadanych są o tyle istotne, że pozwalają na faktyczną mierzalność pobierania konkretnych tekstów oraz częstotliwości ich cytowania. Zewnętrzny charakter również może być walorem, gdyż znamionuje transparentność, np. poprzez swój globalny charakter. Oczywiście należy zaznaczyć, że „domowa” baza UCS na platformie LIBCOM również oferuje te udogodnienia, zatem w sieci czytelnicy naprawdę mają dostęp do materiałów wydawanych przez UCS, nie ma więc tutaj ograniczeń tylko do sieci bibliotecznych, jakie znane były jeszcze nie tak dawno temu.

Organizacja pracy redakcji pod kątem standardów etycznych

Rzeczą najwyższej wagi we współczesnym piśmiennictwie naukowym jest rzetelność badawcza i etyczna odpowiedzialność za swoje publikacje. Dlatego też kolegium redakcyjne czasopisma praktycznie od samego początku prac nad poszczególnymi wydaniem wdraża cały zestaw zasad opartych m.in. na wytycznych ERIH PLUS, ale także COPE – Komitetu do spraw Etyki Publikacyjnej. Wszystkie te zasady są zasygnalizowane na stronie czasopisma (<https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/ucs/etyka>). Składają się na nie konkretne zapisy traktujące m.in. o procedurze recenzyjnej, jawności tego postępowania, ale także wzajemnej anonimowości zarówno autorów, jak i recenzentów (tzw. podwójna ślepa recenzja – *double blind review*). Innym ważnym wymiarem jest jawność postępowania redakcji z konkretnymi tekstami i ciągły kontakt z autorami, informowanie o postępie prac nad tekstami.

Ponadto UCS ma zdefiniowane numery ISSN, e-ISSN oraz DOI. Od autorów wymagane jest podanie afiliacji akademickiej lub służbowej, także ORCID. Co ważne, redakcja przywiązuje bardzo dużą wagę do tego, aby większość autorów wywodziła się spoza środowiska macierzystej uczelni, tak aby jak najbardziej różnicować pojawiające się tematy, również sposób ich ujmowania związany z inną tradycją i specyfiką zewnętrznych instytucji. Co istotne, każdy tekst jest omawiany indywidualnie, a redaktorzy prowadzący, jak i sekretarz redakcji, są w stałym kontakcie z autorami od początku zgłoszenia tekstu na łamy periodyku. Spersonalizowany kontakt jest w tym przypadku bardzo pomocny, gdyż zapewnia otwartość i obieg informacji między konkretnymi osobami. Oczywiście przy zgłaszaniu tekstu poprzez formularz na stronie czasopisma też praktycznie od razu uruchamiany jest kontakt osobisty.

Stać współpracę z zespołem recenzentów

Od początku funkcjonowania czasopisma celem redakcji było możliwie jak najszersze rozpropagowanie działalności w krajowych, ale też zagranicznych jednostkach akademickich. Z jednej strony było to możliwe poprzez rekrutację jak najszerszego grona autorów pochodzących z różnych ośrodków i reprezentujących odmienne style, tradycje i sposoby uprawiania socjologii, a z drugiej strony właśnie przez zapraszanie do współpracy odpowiednich recenzentów, zawsze wybieranych pod kątem kompetencji i doświadczenia, trafności tematycznej oraz braku konfliktu interesów z autorami.

Każdorazowo po wpłynięciu kompletu tekstów i zamknięciu numeru kolegium redakcyjne wyznaczało dwóch niezależnych recenzentów do każdego z tekstów, a w przypadkach diagnozy recenzji ponownej zdecydowano się na wyznaczenie trzeciego recenzenta, którego zdanie okazywało się kluczowe przy przekazaniu publikacji do druku. Co ważne, zawsze w numerze końcowym z danego roku kalendarzowego publikowano imienny spis wszystkich recenzujących teksty w tym czasie, aby zadośćuczynić wymogom jawności i rzetelności naukowej czasopisma.

Nie da się ukryć, że zaangażowanie recenzentów do pracy związane jest po prostu z ich znajomością, nabytą przy okazji scalania środowiska naukowego, wpływającego też na kapitał społeczny, zarówno kręgów polskich, jak też zagranicznych socjologów. Dość powiedzieć, że w gronie eksperckim znajdują się osoby związane z naszym czasopiśmie praktycznie od momentu jego powstania.

Perspektywy wydawnicze UCS

Wydaje się, że przyjęta strategia postępowania, zakładająca wydawanie zarówno numerów tematycznych, jak i zbiorczych, jest ze wszech miar uzasadniona. Na przestrzeni lat redakcja kierowała do recenzji teksty pochodzące z tematycznych konferencji naukowych, jak też zgłaszane *ad hoc* przez różnych autorów – zawsze kluczowym motywem była ich naukowa jakość i rzetelność w sporządzaniu. Nie można też ignorować tekstów młodych adeptów nauki – w szczególności studentów i doktorantów, którzy dzielą się ciekawymi pomysłami i mogą wprowadzić do nauki elementy nowości, tematy rzadko poruszane lub nawet w ogóle nie podejmowane. Dlatego też dobrze byłoby kontynuować przyjęte w latach 2014–2020 dobre praktyki wydawania czasopisma – zwłaszcza że z perspektywy czasu można powiedzieć, że się sprawdziły. Wszak ciągłość wydawnicza UCS została zachowana, a także nadal trwa ekspansja czasopisma do coraz to innych zewnętrznych baz metadanych. Podejmowane przez kolegium redakcyjne przedsięwzięcia istotnie przybliżają nasz periodyk do akcesu na ministerialną listę czasopism punktowanych, ale też do referencyjnych baz, takich jak chociażby Scopus.

Działania te są podejmowane mimo niesprzyjających zjawisk zachodzących na gruncie czasopism naukowych, zwłaszcza tych działających na obszarze humanistyki czy nawet nauk społecznych. Można do nich zaliczyć m.in. nasycenie rynku wydawniczego, wpływ punktacji ministerialnej i ograniczenie naboru tekstów, a także obciążenie badaczy pracami administracyjnymi. Wiele czasopism tego współczesnego kryzysu nie przetrwało, zatem tym bardziej redakcji zależy na dobrej kondycji UCS, jego ciągłym doskonaleniu i kontynuacji dobrych praktyk wydawniczych, dzięki którym autorzy zechcą ponownie zamieścić swoje materiały w czasopiśmie, a recenzenci terminowo przesyłają swoje opinie, wiedząc o jakości i rzetelności przedsięwzięcia wydawniczego pod marką UCS.

Konkluzja

Rzut oka na podejmowane przez kolegium redakcyjne inicjatywy pozwala z optymizmem patrzeć w przyszłość mimo ciągle zmieniających się warunków i okoliczności zewnętrznych. Wydaje się, że utrzymanie dotychczasowego stylu prac redakcji jest optymalne – trzeba tutaj wyróżnić kanały naboru artykułów do czasopisma albo poprzez wydarzenia organizowane w macierzystej jednostce, albo też przez całkowicie swobodny napływ od autorów z zewnątrz (tzw. *varia*). Z pewnością impulsem, który pozwoli na dalsze efektywne funkcjonowanie wśród czasopism naukowych, jest uzyskanie miejsca na ministerialnej liście czasopism punktowanych oraz indeksowanie w zasobach Scopus, ERIH PLUS bądź też Web of Science. Wszystkie podjęte przez redakcję kroki służą temu celowi.

Wraz z wydaniem każdego kolejnego numeru zwiększa się również baza autorów tekstów, co ma niebagatelne znaczenie – ich bogactwo i zróżnicowanie wpływają na walory czasopisma, które staje się przestrzenią otwartego dialogu w ramach akademickiej dyskusji. Fakt zróżnicowania autorów pochodzących z różnych środowisk akademickich dodatkowo wpływa na ten stan rzeczy. Niezwykle ważne okazuje się także poszerzenie grona redakcyjnego o osoby z zewnątrz, często posiadające doświadczenie w prowadzeniu innych periodyków, które uzyskały zarówno punktację ministerialną, jak również zostały zaimplementowane do baz Scopus czy też ERIH PLUS.

Wszystkich potencjalnych czytelników zachęcamy do śledzenia wydań UCS oraz zapraszamy do lektury poszczególnych tekstów. Jeśli któreś artykuły wywołały potrzebę polemiki, zachęcamy do podzielenia się swoimi opiniami, które redakcja może opublikować. Każda taka aktywność przyczynia się do doskonalenia czasopisma i jego „krzepnięcia” w środowisku – nie tylko naukowym, ale również czytelnicy.